

INNOVATION IQTISODIYOT

Ilmiy-amaliy elektron jurnal

2026

No 1

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY

Scientific and practical electronic journal

Indexlanadigan bazalar: Google Scholar Crossref OpenAIRE CYBERLENIKA

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON JURNAL

**1-jild
1-son
yanvar, 2026**

**January, 2026
Volume 1
Number 1**

**ИННОВАЦИОННАЯ
ЭКОНОМИКА
Научно-практический
электронный журнал**

**INNOVATIVE ECONOMY
Electronic scientific and
practical journal**

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X

ojs.kstu.uz

Muassis:

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi:

R.X.Ergashev, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Tahririyat Kengashi raisi o‘rinbosari:

S.N.Xamrayeva, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mas’ul muharrir:

N.A.Ochilova, PhD, dotsent

Texnik muharrir:

S.J.Qulmurotov

Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.

Tahririyat manzili:

180100, Qarshi shahri, Mustaqillik ko‘chasi 225-uy Tel.:

+998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Faks: +998 (75) 221 1395

innoeconomic@kstu.uz

“Innovatsion iqtisodiyot” ilmiy - amaliy elektron jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2025-yil 5-apreldagi 369-sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnalda quyidagi ruknlar asosida maqolalar nashr etiladi:

1. Nazariya va metodologiya
2. Raqamli iqtisodiyot
3. Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
4. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik
5. Inson kapitali iqtisodiyoti
6. Menejment va marketing
7. Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
8. Moliya, kredit va investitsiya
9. Ekonometrika va statistika
10. Xizmat ko‘rsatish va turizm sohasi

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Tahririyat Kengashining xalqaro a'zolari:

Ovchinnikov Viktor Nikolayevich - i.f.d., professor, akademik (Janubiy Federal Universitet, Rossiya)

Solodovnikov Sergiy Yurevich - i.f.d., professor (Belorussiya milliy texnika universiteti)

Sidorov Viktor Aleksandrovich - i.f.d., professor, (Kuban davlat universiteti)

Shevchenko Igor Viktorovich - i.f.d., professor (Kuban davlat universiteti, Rossiya)

Kusainov Xalel Xaymullievich - i.f.d., professor, akademik (Qozog‘iston Respublikasi Milliy fanlar akademiyasi)

Samandarzoda Iskandar Hakim - Iqtisodiyot fanlari doktori (Sh.Shotemur nomidagi Tojikiston agrar universiteti)

Gibadullin Artur Arturovich - i.f.n. dotsent (Milliy tadqiqot universiteti, Moskva energetika instituti, Rossiya)

Sergey Aleksandrovich Voynash - ilmiy xodim (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)

Valentina Nikolayevna Pulyayeva - iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi hukumati qoshidagi Moliya universiteti)

Dmitriy Evgenievich Morkovkin, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Moliya universiteti, Rossiya Federatsiyasi hukumati)

Sadriddinov Manuchehr Islomiddinovich - i.f.d., professor, (Tojikiston Respublikasi Milliy fanlar Akademiyasi)

Perskaya Viktoriya Vadimovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Molchanov Igor Nikolayevich - i.f.d., professor, (Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti)

Basova Mariya Mixaylovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Aleksandr Leonidovich Chupin, iqtisod fanlari nomzodi (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)

Nezamaykin Valeriy Nikolayevich - i.f.d., professor, (Rossiya davlat gumanitar universiteti)

Nikonorova Alla Vladimirovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Dmitriyeva Olga Aleksandrovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Shvets Yuriy Yuryevich - i.f.n., dotsent, (Rossiya Fanlar akademiyasining Nazorat fanlari instituti)

Kolosova Yelena Valeryevna - i.f.n., dotsent, (Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti)

Tahririyat Kengashi a'zolari:

Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich - i.f.d., professor, akademik

Pardayev Mamayunus Qarshiboyevich - i.f.d., professor

Navruz-zoda Baxtiyor Negmatovich - i.f.d., professor

Xatamov Ochildi Qurbonovich - i.f.d., professor

Fayziyeva Shirin Shodmonovna - i.f.n., professor

Jumayeva Gulrux Jo‘raqulovna - i.f.n., professor

Egamberdiyeva Salima Raimovna - i.f.n., dotsent

Erkayeva Gulbahor Panjiyevna - i.f.n., professor

Yakubova Shamshinur Shuxratovna - i.f.d., (DSc) dotsent

Amirqulov Shuhrat Olimovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Samiyeva Gulnoza Toxirovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aliqulov Azamat Tuyg‘unovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aminov Fazlitdin Baxadirovich - i.f.n., dotsent

Xo‘jaqulova Nigora Rustamovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Turobov Sherzod Alisherovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Alimova Munisa Yulchiyevna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna - i.f.d., (DSc), dotsent

Boboqulov Sanjar Baxromkulovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Djalilov Raxmonkul Hamidovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Nomazov Baxrom Bobomurodovich - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Alimxanova Nigora Alimxanovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Jonuzokov Mirzabek Kulmamatovich - i.f.f.d. (PhD), dotsent

Muxammadiyeva Yulduz Yusupovna - i.f.f.d. (PhD)

Tursunova Aziza Xoshimovna - i.f.f.d. (PhD)

Xolliyev Sherali Baxtiyorovich - i.f.f.d. (PhD)

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

ISSN: 3030-315X

ojs.kstu.uz

Учредитель:

Каршинский государственный технический университет

Председатель редакционного совета:

Р.Х.Эргашев, доктор экономических наук, профессор

Заместитель председателя редакционного совета:

С.Н.Хамраева, доктор экономических наук, профессор

Ответственный редактор:

Н.А.Очилова, PhD, доцент

Технический редактор:

С.Ж.Кулмуротов

Журнал издается один раз в месяц в электронной форме и публикуется через официальный сайт журнала.

Адрес редакции:

180100, г. Карши, ул. Мустакиллик, дом 225

Тел: +998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Факс: +998 (75) 221 1395

E-mail: innoeconomic@kstu.uz

Научно-практический электронный журнал «Инновационная экономика» включён в перечень национальных научных изданий на основании решения Президиума Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 5 апреля 2025 года № 369.

В журнале публикуются статьи по следующим рубрикам:

1. Теория и методология
2. Цифровая экономика
3. Экономика регионов и отраслей
4. Малый бизнес и частное предпринимательство
5. Экономика человеческого капитала
6. Менеджмент и маркетинг
7. Бухгалтерский учет, экономический анализ и аудит
8. Финансы, кредит и инвестиции
9. Эконометрика и статистика
10. Сфера услуг и туризм

Редакционная коллегия:

Международные члены Совета редколлегии:

Овчинников Виктор Николаевич - д.э.н., профессор, академик (Южный федеральный университет, Россия)

Солодовников Сергей Юрьевич - д.э.н., профессор (Белорусский национальный технический университет)

Виктор Александрович Сидоров - д.э.н., профессор, (Кубанский государственный университет)

Шевченко Игорь Викторович - д.э.н., профессор (Кубанский государственный университет)

Кусаинов Халел Хаймуллович - д.э.н., профессор, академик (НААН Республика Казахстан)

Самандарзода Искандар Хаким - д.э.н., профессор (Таджикистанский аграрный университет им. Ш. Шотемура)

Гибатуллин Артур Артурович - к.э.н., доцент (Национальный исследовательский университет «Московский энергетический институт»)

Войнаш Сергей Александрович - научный сотрудник (Российского университета дружбы народов имени П.Лумумби)

Пуляева Валентина Николаевна - к.э.н., доцент (Финансовый университет при Правительстве РФ)

Морковкин Дмитрий Евгеньевич - к.э.н., доцент (Финансовый университет Правительство РФ)

Садриддинов Манучехр Исламиддинович - д.э.н., профессор (Национальная академия наук Республики Таджикистан)

Перская Виктория Вадимовна - д.э.н., профессор (Финансовый университет при Правительстве РФ)

Молчанов Игорь Николаевич - д.э.н., профессор (Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова)

Басова Мария Михайловна - д.э.н., профессор (Финансового университета Российской Федерации)

Чупин Александр Леонидович - к.э.н. (Российского университета дружбы народов имени П. Лумумби)

Незаймакин Валерий Николаевич - д.э.н., профессор (РГТУ)

Никонорова Алла Владимировна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)

Дмитриева Ольга Александровна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)

Швец Юрий Юрьевич - к.э.н., доцент (Институт проблем управления РАН)

Колосова Елена Валерьевна - к.э.н., доцент (Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова)

Члены Совета редколлегии:

Гулямов Саидхорр Саидхмедович - д.э.н., профессор, академик

Пардаев Мамаюнус Каршибоевич - д.э.н., профессор

Навруз-зода Бахтиёр Негматович - д.э.н., профессор

Хатамов Очилди Курбанович - д.э.н., профессор

Файзиева Ширин Шодмоновна - к.э.н., профессор

Жумаева Гулрух Журакуловна - к.э.н., профессор

Эгамбердиева Салима Раимовна - к.э.н., доцент

Еркаева Гулбахор Панжиевна - к.э.н., профессор

Якубова Шамина Шухратовна - д.э.н., (DCs), доцент

Амиркулов Шухрат Олимович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Самиева Гулноза Тохировна - д.ф.э.наук., (PhD), доцент

Алигулов Азамат Туйгунович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Аминов Фазлитдин Бахадирович - к.э.н., доцент

Хужакулова Нигора Рустамовна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Туробов Шерзод Алишерович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Алимова Муниса Юльчиевна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Эрашьева Насиба Рахматуллаевна - д.э.н., (DCs), доцент

Бобоккулов Санжар Бахромкулович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Джалилов Рахмонкул Хамидович - д.ф.э., (PhD), доцент

Номазов Бахром Бобомуродович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Алимханова Нигора Алимхановна - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Джанузакон Мирзабек Кулмаматович - д.ф.э.н., (PhD), доцент

Мухаммадиева Юлдуз Юсуповна - д.ф.э.н., (PhD)

Турсунова Азиза Хошимовна - д.ф.э.н., (PhD)

Холлиев Шерали Бахтиёрович - д.ф.э.н., (PhD)

Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
Economy of the region and industry
Экономика региона и отрасли

УДК: 338.43:339.564

<https://doi.org/10.70769/3030-315X.II.1.1.2026.17>

МАМЛАКАТДА ОЗИҚ-ОВҚАТ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ИЛМИЙ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ

Ю.Ю.Мухаммадиева, Д.Ж.Рустамова

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В СТРАНЕ

Ю.Ю.Мухаммадиева, Д.Ж.Рустамова

SCIENTIFIC AND THEORETICAL FOUNDATIONS OF ENSURING FOOD SECURITY IN A COUNTRY

Y.Y.Mukhammadiyeva, D.J.Rustamova

Received: January 12, 2026 Revised: January 16, 2026 Accepted: January 21, 2026 Published: February 1, 2026

Аннотация: Ушбу мақолада озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашни назарий асослари, озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш муаммолари ва озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш бўйича илмий назарий қарашлар таҳлил этилган.

Калит сўзлар: деҳқон, фермер, хўжалик, озиқ-овқат, тўйимли, маҳсулот, импорти, рация, қайта ишлаш, ўсимлик, Туппоқ-иклим, ер, ресурс, маҳсулот, экотизм, атроф-муҳит, айпибошлаш, тақсимлаш, ишлаб чиқапиш, истеъмол қилиш.

Аннотация. В данной статье анализируются теоретические аспекты обеспечения безопасности пищевых продуктов, проблемы обеспечения безопасности пищевых продуктов и научно-теоретические взгляды на обеспечение безопасности пищевых продуктов. Одновременно было разработано авторское определение безопасности пищевых продуктов.

Ключевые слова: фермер, фермер, ферма, пища, питательный, продукт, импорт, рация, переработка, растение, Почва-климат, земля, ресурс, продукт, экология, окружающая среда, распределение, распределение, производство, потребление.

Abstract: This article analyzes the theoretical aspects of ensuring food safety, the problem of ensuring food safety and scientific theoretical views on ensuring food safety. At the same time, an author's definition of food safety was developed.

Keywords: farmer, farmer, farm, food, nutritious, product, import, life, ration, seed, processing, plant, Soil-climate, land, resource, product, ecology, environment, distribution, distribution, production, consumption.

■ КИРИШ

Хозирги кунда жаҳонда геосиёсий вазият билан боғлиқ тебранишлар жиддий тус олиб, озиқ-овқат хавфсизлигига бўлган таҳдидлар тобора ортаётгани шунчаки ваҳимали гаплар эмас. Маълумотларга кўра, сайёрамизда 2,3 миллиард одам озиқ-овқат хавфсизлиги мўътадил ёки ўтқир мавжуд бўлмаган шароитда яшамоқда. Бунда нафақат очлик ва сувсизлик, балки мавжуд озиқ-овқат маҳсулотларининг сифатсиз ва истеъмолга яроқсиз экани ҳам назарда тутилади. Ушбу инсонларнинг 556 миллион нафари ёки 25 фоизи эса Осиё қитъасида яшайди.

Муаммонинг асосий ечимларидан бири, албатта, қишлоқ хўжалигини ривожлантириш, ер майдонларидан унумли фойдаланиш, ердан олинадиган ҳосилдорликни ошириб бориш орқали аҳолини сифатли озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлашдан иборат. Мамлакатимиз географик жойлашуви ва иқлими жиҳатидан қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштиришга қулай, аграр тармоққа иқтисослашган, тупроғимиз унумдорлиги учун бу борада хавотиримиз кам. Айниқса, табиий нёматлар абадий эмаслиги, сув тақчиллиги муаммоси дунё халқлари қатори бизга ҳам хавф солаётган бир шароитда мавжуд имкониятларимиздан энг юқори даражада фойдаланишимиз зарур.

Шу боис, аграр тармоқни ривожлантириш, унга илм-фан ва замонавий технологияларни кенг жорий этиш асосий вазифаларимиздан бирига айланган. Сўнгги йилларда кишлоқ хўжалиги соҳаси улкан ўзгаришларга юз тутди. Хусусан, кишлоқ хўжалиги ерларидан самарали фойдаланиш ва унумдорлигини ошириш, фойдаланишга яроқсиз экин майдонларида агротехник тадбирлар олиб бориш орқали қайта фойдаланишга киритиш, лалми ерларни ўзлаштириш ишларига жиддий эътибор қаратиляпти.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев таъкидлаганидек, “Кишлоқ хўжалигидаги ислохотлардан мақсад -иқтисодий фойда кўриш билан бирга, озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш, халқ фаровонлигини оширишдан иборатдир. Буни ҳеч қачон эсимиздан чиқармаслигимиз зарур”.

■ АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ

Озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашнинг илмий-назарий асослари ва уни тартибга солиш воситалари узоқ хориж олимлари Ж.Аддисон (2001) кишлоқ хўжалигида бандликни химоя қилиш механизмларини, Г.Беккер (1962) инсон капиталига киритилиши лозим бўлган капиталларни), А.Бриттаин (1997) саноати ривожланган ривожланган мамлакатларда тўлиқ бандликни, П.Самуэльсон, С.Брю, К.Макконнелл (1992) кишлоқ хўжалигидаги муаммо ва сиёсатларни ўз тадқиқотларида ўрганганлар.

МДХ мамлакатлари олимлари А.Г.Эфендиев (2002) замонавий кишлоқ хўжалиги ва реформасини, Н.Барышников, Е.Черданцева (2017) ишлаб чиқариш қв кишлоқ хўжалигини, В.К.Сенчагов (2002) иқтисодий хавфсизликни ҳамда озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашнинг шаклланиши ва ривожланиш босқичлари ҳамда уларнинг ўзига хос хусусиятлари тадқиқ этишган.

Ўзбекистонда озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш бўйича илмий, назарий ва амалий қарашлар бўйича мамлакатимиз иқтисодчи олимлари А.Абдуғаниев (2004) кишлоқ хўжалиги ивтисодиётини, А.Ф.Хуррамов (2005) мулк муносабатлар ва уларнинг аграр соҳадаги хусусиятлари, Ф.Т.Эгамбердиев (2003) аграсаноат ишлаб чиқариш жараёнларини, Д.Таджибаева (2020) институционал ўзгаришлар самарадорлигини оширишнинг назарий асосларини такомиллаштиришни, И.Б.Рустамова (2020) аграр соҳада инноватсион жараёнлар самарадорлигини оширишнинг илмий услубий асосларини, Дусматов Б.О. (2022) иқтисодиётни модернизациялаш шароитида аграсаноат ишлаб чиқаришда инноватсион инфратузилмани ривожлантиришни, Ч.П.Хўжагелдиев (2022) кишлоқ хўжалиги ерлари унумдорлигини оширишни рағбатлантиришни, А.Х.Тошқулов (2021) хўжалиги корхоналари иқтисодий фаолиятини солиқлар воситасида рағбатлантириш масалаларини, Х.П.Абулқосимов (2012) озиқ-овқат ва иқтисодий хавфсизликни, Т.С.Расулов (2017) озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашни, С.Р.Топилдиев (2023) аграр соҳани

ривожлантиришни назарий жиҳатларни илмий тадқиқот ишларида ўрганилган. Бироқ, малакатда озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашнинг назарий асосларини айнан иқтисодий муносабатларни тартибга солишдаги муаммолар умумлаштирилган илмий тадқиқот объекти сифатида ўрганилмаган.

■ ТАДҚИҚОТ МЕТОДОЛОГИЯСИ

Тадқиқотда илмий абстракция, индукция ва дедукция, ҳодисаларга узвийликда ёндашиш, комплекс ёндашув, тизимли ва киёсий таҳлил иетодларидан фойдаланилган.

Тадқиқотда қўлланилган ёндашув, илмий қарашлар, усулларнинг мақсадга мувофиқлиги; маълумотларнинг расмий манбалардан, жумладан, Ўзбекистон Республикаси Марказий давлат архиви, монографик таҳлиллардан, халқаро молия институтларининг расмий маълумотларидан ва бошқа амалий маълумотлардан фойдаланилганлиги; ҳулоса, таклиф ва тавсияларнинг амалиётда жорий этилгани; олинган натижаларнинг ваколатли тузилмалар томонидан амалиётга жорий қилингани билан белгиланади.

■ ТАҲЛИЛ ВА НАТИЖАЛАР

Юқоридагилардан келиб чиқиб озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашнинг назарий жиҳатларини таҳлил қиладигна бўлсак узоқ хориж олимлардан 1970- йилларда Клай Е. Нинг (2003) Озиқ-овқат хавфсизлиги концепцияси динамик бўлиб, у доимий равишда янги ўлчовлар ва ортиқча таҳлил даражаларини ўз ичига олади. Озиқ-овқат хавфсизлиги концепциясининг бу давом этаётган эволюцияси тадқиқот ва давлат сиёсатининг турли соҳаларида концепциянинг қийинчиликларини кенгроқ эътироф этишдан далолат беради, чунки озиқ-овқат хавфсизлиги муаммоси жаҳон озиқ-овқат инқирози биринчи ярмида содир бўлган вақтдан бошлаб узоқ тарихга эга.

П.Коллиернинг (2003) фикрига кўра озиқ-овқат хавфсизлиги зўравонликнинг кўзгатувчиси, оқибати бўлиб хизмат қилади ва "можаролар тузоғи" деб номланувчи циклик шаклга ҳисса қўшади. Озиқ-овқат хавфсизлигининг мавжудлиги сиёсий барқарорликни сақлаш учун жуда муҳим ва тартибсизликларнинг турли шакллари, жумладан, ҳукумат муваффақиятсизлиги, норозилик намойишлари, тартибсизликлар, жамоа зўравонликлари ва фуқаролик можароларининг юқори хавфи билан боғлиқ. Аксинча, шиддатли тўқнашувлар кўпинча озиқ-овқат хавфсизлигини кучайтиради, тўйиб овқатланмаслик ва оғир ҳолатларда очарчиликка олиб келади. Озиқ-овқат хавфсизлиги можароларни кучайтириши мумкин бўлса-да, унинг таъсири вазиятга қараб ўзгариб туради, энг аниқ алоқалар мамлакатларда кузатилади, шунинг учун заиф бозорлар ва етишмаётган сиёсий институтлар билан тавсифланади.

Н.Томаснинг (2006) тадқиқотида кўра озиқ-овқат хавфсизлиги соғлом ва фаол турмуш тарзи учун парҳез талаблари ва афзалликларини қондириш учун зарур бўлган кўп, хавфсиз ва тўйимли озиқ-овқат таъминотида жисмоний, ижтимоий ёки иқтисодий

киришнинг етарли эмаслиги билан тавсифланади.

Худди шундай, БМТнинг озиқ-овқат ва кишлоқ хўжалиги ташкилоти (ФАО) томонидан таърифланганидек, озиқ-овқат хавфсизлиги одамларнинг нормал ўсиш, ривожланиш ва фаол ва соғлом ҳаётни сақлаб қолиш учун зарур бўлган хавфсиз ва тўйимли озиқ-овқат маҳсулотларидан етарли миқдорда фойдаланиш имкониятига эга бўлмаган ҳолатларни англатади.

Тарасук В. ва Вогт Ж. Ларининг (2009) илмий изланишларида озиқ-овқат хавфсизлигининг таъминланмаганлиги энг қашшоқ одамлар ва имтиёзларга таянадиганлар чегарасидан ташқарига чиқади. Ҳатто кам маош олувчилар, айниқса барқарор уй-жойга эга бўлмаганлар, ўртача даромадга эга бўлган шахслар ипотека ёки кредит тўловлари каби кўтарилган харажатлар ёки тўсатдан касаллик ёки ишсизлик каби қўтилмаган ҳолатлар туфайли озиқ-овқат хавфсизлигига дуч келиши мумкин.

Наполи М. ва бошқларнинг тадқиқотларида эса озиқ-овқатнинг инсон саломатлигига таъсири ва мамлакатнинг иқтисодий ва сиёсий барқарорлигига таъсири ҳисобга олсак, озиқ-овқат хавфсизлиги инсон ҳаётининг асосий жиҳати ҳисобланади. У тўртта асосий устунни истеъмолга лаёқатлилиқ, мавжудлик, фойдаланиш ва барқарорликни ўз ичига олади:

Ҳалқаро озиқ-овқат сиёсати тадқиқотлар институти маълумотларига кўра (IFPRI-2019) одамлар фаол ва соғлом турмуш тарзини сақлаб қолиш учун уларнинг диетага бўлган талаблари ва афзалликларига мос келадиган етарли даражада хавфсиз ва тўйимли озиқ-овқат олиш учун жисмоний, ижтимоий ва иқтисодий воситаларга эга бўлганда озиқ-овқат хавфсизлигига эришадилар.

Ланг Т. ва Барлинг Д. ларнинг (2012) илмий изланишларига кўра озиқ-овқат хавфсизлигига оид иккита асосий парадигмани ажратиб кўрсатади: биринчиси озиқ-овқат маҳсулотларини ишлаб чиқаришни кўпайтиришни тўйинмаган истеъмол ва очликнинг асосий ечими сифатида таъкидлайди, иккинчиси эса, замонавийроқ нуқтаи назардан, ижтимоий ва экологик масалаларни биринчи ўринга қўяди, бу билан курашиш орқали оддий ишлаб чиқаришдан ташқари кенг қўламли масалаларни камраб олиш зарурлигини кўрсатиб ўтади. Фикримизча биринчидан тақлиф асосан кишлоқ хўжалиги муаммолари атрофида, иккинчидан эса умумий озиқ-овқат тизимлари билан боғлиқ.

Гарнет Т., Апплебей М.С. ва бошқалар (2013) ЭСА озиқ-овқат хавфсизлиги муаммосини ҳал қилишнинг бир йўли кишлоқ хўжалиги маҳсулдорлигини атроф-муҳит таъсири минималлаштирадиган ва озиқ-овқат маҳсулотларини барқарор ишлаб чиқариш имкониятларини ҳимоя қиладиган усуллар билан оширишни ўз ичига олади. Ушбу барқарор фаоллаштириш стратегияси глобал миқёсда кўплаб ҳукуматлар томонидан сиёсий муаммо сифатида қабул қилинган, аммо у ишлаб чиқаришга ҳаддан ташқари эътибор қаратилиши ёки мувофиқлик

йўқлиги учун ҳам танқидларга сабаб бўлди.

Гуине Р., Пато М. Ва бошқалар (2021) олиб броган тадқиқотлари натижасига кўра, озиқ-овқат хавфсизлигининг тўртта устуни - мавжудлик, истеъмол қилиш имконияти, фойдаланиш ва барқарорлик - иқлим ўзгариши каби қўшимча омилларни ўз ичига олган ҳолда қайта кўриб чиқишни зарурлигини таъкидлади.

Ўзбекистонда озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш муаммоларини Абулқосимов Ҳ.П. (2012) илмий тадқиқотида бу масалалар мамлакат, корхона, шахс нуқтаи назаридан, ички ва ташқи, хўжалик фаолиятининг пул молия соҳасидаги иқтисодий хавфсизлиқни ва озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш масалалари ёритилган. Абулқосимов Ҳ.П., Расулов Т.С. (2017) Озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашнинг назарий жиҳатлари ва йўналишларини, Абдуғаниев О.А. (2018) Минтақанинг озиқ-овқат билан таъминланганлигини баҳолаш усуллари ва мезонларини, Саидахмедова Н.И. (2020) томонидан “Бозор иқтисодиёти шароитида озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашнинг назарий жиҳатлари ва йўналишлари”га, Саидова Д.Н., Рустамова И.Б., Турсунов Ш.А. (2016) Аграр сиёёсат ва озиқ-овқат хавфсизлигини, Топилдиев С.Р. (2023) “Аграр муносабатларни тартибга солиш механизмларини такомиллаштириш” мавзуларида илмий тадқиқот ишлари олиб боришган.

Фикримизча, мамлакатларнинг иқтисодий ва демографик салоҳиятидан самарали фойдаланиш зарурияти билан боғлиқ ўзгаришлар асосида давлат томонидан озиқ-овқат бозорини тартибга солиш мақсадга мувофиқ.

Биринчидан, миллий бозорни яхлит ҳолда ривожлантиришга қаратилган давлат дастурларида алоҳида минтақанинг демографик тузилиши ва ишлаб чиқариш имкониятларини баҳолаш долзарблик касб этади.

Иккинчидан, озиқ-овқат хавфсизлиги даражаси замонавий талаблар учун етарли эмаслигини тан олиш лозим. Бу эса озиқ-овқат захираларини шакллантириш ва ҳукуматнинг белгиллаган қоидалари асосида минтақалар томонидан махсус дастурлар ишлаб чиқишни талаб этади.

Учинчидан, озиқ-овқат маҳсулотлари импорти бир томондан, озиқ-овқат маҳсулотлари тақчиллигини бартараф этиш билан боғлиқ бўлса, иккинчи томондан, маҳаллий ишлаб чиқарувчиларнинг манфаатларини ҳимоялаш масаласи оқилона тарзда ҳал этилиши билан боғлиқ.

Айни пайтда озиқ-овқат хавфсизлиги тушунчасининг ягона таърифи мавжуд эмас ва кўплаб тадқиқотчилар «озиқ-овқат мустақиллиги», «озиқ-овқат муаммоси», «озиқ-овқат таъминоти» каби талқинларда ўзларининг тузатишлари ва қўшимчаларини киритиб келмоқдалар. Шу жиҳатдан, озиқ-овқат хавфсизлиги назарияси ҳозиргача тўлиқ ёритиб берилмаган ҳамда унинг моҳиятини тушунтириш бўйича турлича ёндашувлар мавжуд.

Озиқ-овқат хавфсизлиги тушунчасига берилган таърифлар

Мамлакатлар гуруҳи	Муаллифлар	Тавсифланиши
МДХ Мамлакатлари олимлари	Е.В.Серова	Озиқ-овқат хавфсизлиги меъёрий ҳаёт тарзини ўтказиш учун зарур бўлган озиқ-овқат маҳсулотлари билан аҳолининг асосий қисмини таъминлаш даражасини билдиради.
	В.С. Балабанов Е.Н.Борисенко	Озиқ-овқат хавфсизлиги – ишлаб чиқарилган маҳсулотларни соғлиқ учун безарарлигини таъминлаган ҳолда мамлакатнинг озиқ-овқатга бўлган талабини муайян даврда исътемола ва захираларни яратиш асосида қондирилишини кафолатлашдир.
	К.В.Фролов, А.В.Гордеев, О.А.Масленникова	мамлакат фуқароларини ҳаётий зарур ва фойдали озуқа маҳсулотларига бўлган эҳтиёжларини керакли ҳажм ва ассортиментда ўз манбалари орқали таъминлашдир.
	А.А.Анфиногентов а, О.В.Ермолаева, Н.А.Киреева	Озиқ-овқат хавфсизлигини аниқлаш мумкин бўлган 3 та иерархик даражага эътибор қаратади - глобал озиқ-овқат хавфсизлиги, аҳоли жон бошига тўғри келадиган бугдой захираси ва уни ишлаб чиқариш ҳажми билан изоҳлайди.
	А.А. Кудряшова, О.П. Преснякова	давлатнинг озиқ-овқат мустақиллиги аҳоли истеъмолининг умумий ҳажмида миллий ишлаб чиқаришнинг ҳиссаси 80 фоиздан кам бўлмаган тақдирдагина таъминланади, деб ҳисоблайди.
	Т.В. Ускова	«Минтақанинг озиқ-овқат хавфсизлигини баҳолашда нафақат унинг озиқ-овқат маҳсулотлари билан ўзини-ўзи таъминлаш даражасини, балки уларнинг аҳоли учун иқтисодий ва жисмоний қулайлигига таъсир қилувчи бир қатор бошқа омилларни ҳам ҳисобга олиш керак.
	В.С. Балабанов ва Е.Н.Борисенко	“Озиқ-овқат хавфсизлиги – ишлаб чиқарилган маҳсулотларни соғлиқ учун безарарлигини таъминлаган ҳолда мамлакатнинг озиқ-овқатга
	Э.Б.Найданова	бўлган талабини муайян даврда исътемола ва захираларни яратиш асосида қондирилишини кафолатлашдир” «Озиқ-овқат хавфсизлиги – давлат томонидан аҳолисининг жорий ва фавқулодда эҳтиёжларни мамлакат ичидаги ишлаб чиқариш ресурслари ҳисобидан озиқ-овқат билан таъминлаш қобилияти»
Ўзбекистонлик олимлар	Ҳ.П.Абулқосимов,	Озиқ-овқат хавфсизлиги мамлакат аҳолисини асосий озиқ-овқат маҳсулотлари билан ўзини ўзи, мустақил таъминлашга қодирлигини ифодалайди. Шунингдек, озиқ-овқат импортига ўта боғлиқликдан ҳалос бўлганлигини англатади.
	Т.С.Расулов	Мамлакат озиқ-овқат хавфсизлиги миллий хавфсизликнинг ажралмас қисмидир.
	А.А.Исаджанов	мамлакатлар ичида озиқ-овқат хавфсизлиги ҳолати ва чегараларини аниқлашда миллий озиқ-овқат хавфсизлиги моделини ташкил этишдир.
	Ч.Муродов, Х.Я.Саатова	Ўзбекистонда озиқ-овқат муаммосини ҳал этиш барча даражаларда самарали қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришини барқарор ривожлантиришни назарда тутати.
	К.Маткаримов, И.Маҳкамов, М.Бекмирзаев	минтақада мавжуд ресурслардан унумли ва оқилона фойдаланиш орқали фан-техника ютуқларига асосланган ҳолда, аҳолини озиқ-овқат маҳсулотларига бўлган эҳтиёжларини қондириш демакдир
	Ф.М.Фазиллов	Ўзбекистон озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашда экспортга йўналтирилган ҳамда импорт ўрнини босишга қаратилган стратегияларнинг уйғунлаштирилган ҳолда олиб борилишидир.
	Д.Н.Саидова	Озиқ-овқат хавфсизлиги мамлакат аҳолисининг асосий озиқ-овқат маҳсулотлари билан етарли даражада ички имкониятлардан фойдаланган ҳолда таъминланишидир.
Бизни фикримизча		Озиқ-овқат хавфсизлиги - аҳолининг фаол ҳаёт кечириши учун озиқ-овқатни белгиланган кунлик рақшонлар асосида зарур миқдор ва сифатда истеъмола қилиш, ҳар томонлама жисмоний ва ижтимоий ривожланиш, меҳнат қобилиятини минимал даражада тиклашдир.

Демак, муаммонинг асосий ечимларидан ер майдонларидан унумли фойдаланиш, ердан бири, албатта, қишлоқ хўжалигини ривожлантириш, олинадиган ҳосилдорликни ошириб бориш орқали

аҳолини сифатли озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлашдан иборат. Мамлакатимиз географик жойлашуви ва иклими жиҳатидан қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштиришга қулай, аграр тармоққа иқтисослашган, тупроғимиз унумдорлиги учун бу борада хавотиримиз кам. Бироқ ҳеч нарса ўз-ўзидан бўлмайди. Айниқса, табиий неъматлар абадий эмаслиги, сув тақчиллиги муаммоси дунё халқлари қатори бизга ҳам хавф солаётган бир шароитда мавжуд имкониятларимиздан энг юқори даражада фойдаланишимиз зарур.

■ ХУЛОСА ВА ТАКЛИФЛАР

Юқоридагилардан хулоса қиладиган бўлсак, Ўзбекистонда мамлакатимизда озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашнинг замонавий механизмларини тартибга солиш борасидаги ислохотларнинг асосий мақсади “қишлоқ хўжалигини илмий асосда интенсив ривожлантириш орқали деҳқон ва фермерлар даромадини камида 2 барабар ошириш, қишлоқ хўжалигининг йиллик ўсишини камида 5 фоизга етказишдан иборат. Хусусан, туманларни аниқ маҳсулот турини етиштиришга ихтисослаштириш, қишлоқ хўжалигида давлат томонидан қўллаб-қувватлаш кўламини кенгайтириш ва суғурталашнинг янги механизмларини амалга ошириш, тупроқ унумдорлигини ошириш ва муҳофаза қилиш, илм-фан ва инновацияга асосланган агрохизматлар кўрсатиш тизимини такомиллаштириш, агросаноат корхоналарини ҳам ашё билан таъминлаш ва ишлаб чиқариш ҳажмини 1,5 барабар ошириш”³ каби вазифалар белгилаб берилган. Шу нуқтаи назардан соҳада давлат бошқаруви тизимини такомиллаштириш, бозор муносабатларини кенг жорий қилиш, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштирувчи, қайта ишловчи ва истеъмолчиларга етказиб берувчи субъектлар ўртасидаги муносабатларнинг ҳуқуқий асосини мустаҳкамлаш, ресурстежамкор технологияларни жорий этиш ҳамда қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқарувчиларни замонавий техникалар билан таъминлаш орқали рақобатбардошликни ошириш ва тармоқда иқтисодий муносабатларни такомиллаштиришни тақозо этмоқда.

Хулоса қиладиган бўлсак, озиқ-овқат хавфсизлиги - аҳолининг фаол ҳаёт кечириши учун озиқ-овқатни белгиланган кунлик патсионлар асосида зарур миқдор ва сифатда истеъмол қилиш, ҳар томонлама жисмоний ва ижтимоий ривожланиш, меҳнат қобилиятини минимал даражада тиклаш ва узок умр кўришни ифодалайди.

Муаллиф (лар) ҳақида / Сведения об авторе / Author details

1. Қарши давлат техника университети “Инноватсион иқтисодиёт” кафедраси доценти Ю.Ю.Мухаммадиева / Государственный технологический университет Кафедра «Инновационная экономика» доцент Ю.Ю.Мухаммадиева / Karshi State Technical University Associate professor of the Department of "innovative economics" Mukhammadiyeva Yulduz

yusupovnay@gmail.com

0009-0004-3315-509X

2. “Инноватсион иқтисодиёт” кафедраси 1-курс магистранти Д.Ж.Рустамова / Кафедра "Инновационная экономика" 1-курс магистранта Д.Ж.Рустамова / Department of "innovative economics" 1st ear graduate Rustamova Dildora

dildorarustamova1704@gmail.com

0009-0008-3325-5236

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

[1]. Abulqosimov H.P. Davlatning iqtisodiy xavfsizligi. – T.: «Akademiya», 2012.

[2]. O‘zbekiston hududlarining yillik statistik to‘plami. – T., 2022.

[3]. Aliev Ya.E. “Oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlashda agrar bozorni rivojlantirish masalalari” Moliya va bank ishi elektron ilmiy jurnali ii son. mart-aprel, 2020

[4]Muxammadiyeva Yu.Yu. Analysis of indicators of economic development, effective use of regional capacity. INTERNATIONAL CONFERENCE Dehli, India,2025 <https://ejmr.org/conferences> 78-83b

[5] Muxammadiyeva Yu.Yu. Mintaqa salohiyatidan samarali foydalanishda bozor iqtisodiyotining roli. Biznes-эксперт №12-2023 (43-45).

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X

t.me/kstu_uz

Qarshi shahri,
Mustaqillik ko'chasi 225

www.kstu.uz
www.ojs.kstu.uz